

Poznań, dnia 15 kwietnia 2016 r.

Prof. dr hab. Robert Zawłocki
Katedra Prawa Karnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Recenzja
rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego
dr Anety Michalskiej-Warias

I. Wstęp

Dnia 8 marca 2016 r. Centralna Komisja do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych powołała mnie w charakterze recenzenta do komisji habilitacyjnej w celu przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego dr Anety Michalskiej-Warias. Kompletną dokumentację w tej sprawie, przesłaną przez Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, otrzymałem dnia 4 kwietnia 2016 r.

Celem niniejszej recenzji jest odpowiedź na – wynikające z art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2014 r. Poz. 1852 z późniejszymi zmianami) - pytania, czy *osiągnięcia naukowe dr Anety Michalskiej-Warias, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowią znaczny wkład tej Habilitantki w rozwój nauk prawnych (dyscyplinie prawo)?*, oraz - czy *dr Aneta Michalska-Warias wykazuje się istotną aktywnością naukową w dziedzinie nauk prawnych?*

Dr Aneta Michalska-Warias, zgodnie z art. 16 ust. 2 ww. ustawy, wskazała w swoim wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego (Załącznik nr 3, pkt 4) na osiągnięcie naukowe w postaci monografii Jej autorstwa (tzw. rozprawy habilitacyjnej), pt.: „Zgwałcenie w małżeństwie. Studium prawnokarne i kryminologiczne”, wydanej w Warszawie w roku 2016 (Wydawnictwo Wolters Kluwer).

W związku z powyższym, niniejsza recenzja, a w szczególności - odpowiedź na ww. pytanie zostanie sformułowana w dwóch etapach. W pierwszym etapie zostanie ocenione osiągnięcie naukowe dr Anety Michalskiej-Warias w postaci wyżej wymienionej monografii, a następnie Jej aktywność naukowa w postaci pozostałego dorobku naukowego.

Habilitantka dr Aneta Michalska-Warias jest obecnie zatrudniona w charakterze adiunkta w Katedrze Prawa Karnego i Kryminologii Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

We wstępie niniejszej recenzji należy również wskazać, że dr Aneta Michalska-Warias starannie dopełniła wszystkich wymaganych warunków formalnych (dokumentacyjnych), związanych ze wszczęciem przewodu habilitacyjnego, a w szczególności wykazaniem swojego dorobku naukowego.

II. Ocena rozprawy habilitacyjnej

Rozprawa habilitacyjna pt.: „Zgwałcenie w małżeństwie. Studium prawnokarne i kryminologiczne” liczy 543 stron i składa się z: *Uwag wstępnych*, sześciu rozdziałów merytorycznej analizy oraz *Wniosków końcowych*.

Tytuł tej monografii trafnie oddaje jest merytoryczną zawartość.

Jak wskazuje Autorka: „Zasadniczym celem opracowania jest próba dokonania na gruncie prawa polskiego kompleksowej analizy zarówno ustawowego typu przestępstwa zgwałcenia pod kątem specyfiki jego stosowania w sprawach dotyczących zgwałcenia w małżeństwie (oraz w wykazujących analogiczną specyfikę sprawach dotyczących zgwałcenia przez konkubenta), [...], jak i przybliżenie czytelnikowi burzliwej historii i aktualnych uregulowań tego przestępstwa, przede wszystkim w wybranych państwach [...]” (s. 15-16). I dalej, precyzując cel rozprawy, wskazuje Ona, że: „Analiza polskich regulacji prawnych ma na celu ustalenie, na czym – mimo braku szczególnego typu zgwałcenia w małżeństwie lub konkubinacie – polegać mogą ewentualne trudności w stosowaniu tych przepisów do zgwałcenia na szkodę małżonka lub konkubenta, a także, w jaki sposób fakt istnienia relacji intymnej pomiędzy sprawcą i ofiarą zgwałcenia może przekładać się na prawnokarną ocenę tego typu zachowań.” (s. 16).

Cele te mają charakter głównie „dogmatyczny” i sprowadzają się do wyjaśnienia znaczenia określonych przepisów prawa. Autorka wskazuje ponadto cel badawczy o charakterze kryminologicznym. W tym zakresie stwierdza Ona, że: „Przeprowadzone badania aktowe mają służyć przede wszystkim ustaleniu kryminologicznego obrazu przestępstwa zgwałcenia w małżeństwie lub konkubinacie.” (s. 16).

Wskazane przez Habilitantkę (przywołane powyżej) główne cele pracy jednocześnie wyznaczają dwa zasadnicze zakresy i problemy badawcze, jakie są przedmiotem jej rozprawy habilitacyjnej. Pierwszy zakres i problem badawczy („dogmatyczny”) sprowadza się do ukazania ustawowych podstaw karania z tytułu zachowań polegających na zgwałceniu w małżeństwie. Warto przy tym podkreślić, że problem ten ujmowany jest przez Autorkę szeroko, i to w kilku aspektach. Po pierwsze, chodzi nie tylko o tzw. zgwałcenia w małżeństwie, lecz również w konkubinacie, a nawet (czasami) jeszcze szerzej – w ramach relacji intymnej, łączącej sprawcę i ofiarę zgwałcenia. Po drugie, ten aspekt dogmatyczny osadzony jest mocno na płaszczyźnie analizy historycznoprawnej. Po trzecie – jeszcze dodatkowo - na płaszczyźnie prawnoporównawczej. Dwie ostatnie płaszczyzny nie mają przy tym charakteru marginalnego, lecz stanowią – w zamyśle Habilitantki – ważny punkt odniesienia dla prowadzonych badań (analizy zawartej w rozprawie).

Drugi zakres i problem badawczy („kryminologiczny”) sprowadza się do przedstawienia i objaśnienia obrazu zjawiska przestępczości związanej ze zgwałceniami w relacjach małżeńskich lub *quasi-małżeńskich*.

Należy przy tym odnotować, że pierwszy z ww. problemów badawczych, w szczególności w zakresie ściśle dogmatycznym, przynajmniej w zamyśle Autorki, pełni rolę podstawowego problemu badawczego w recenzowanej rozprawie habilitacyjnej.

Habilitantka nie wskazała wprost hipotez badawczych prowadzonych badań. Kwestia ta pozostała, przynajmniej formalnie, otwarta. Stanowi to istotną ułomność ocenianej rozprawy naukowej. Jednakże konieczne jest tutaj odnotowanie, że z treści całej rozprawy widoczny jest w omawianym zakresie generalny pogląd Habilitantki, który można (chyba) sformułować w postaci następujących hipotez badawczych:

- 1) w małżeństwach i związkach *quasi-małżeńskich* może i w rzeczywistości dochodzi do aktów przemocy wypełniających znamiona zgwałcenia,
- 2) tego typu czyny zasadniczo odpowiadają ustawowemu opisowi typu czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary kryminalnej, określającego przestępstwo zgwałcenia,
- 3) nie ma i nie powinno być żadnych przeszkód faktycznych i prawnych w kwalifikowaniu tego typu zachowań jako czynów zabronionych (przestępstw) zgwałcenia.

Wskazana powyżej ułomność w postaci braku sformułowania hipotez badawczych, ma bezpośredni wpływ na treść i jakość prowadzonych wywodów naukowych. Jej widocznym przejawem jest przede wszystkim pojawiający się nieraz w rozprawie jedynie odtwórczo-

sprawozdawczy charakter prowadzonej analizy (zwłaszcza przy badaniu obowiązującego stanu prawnego w Polsce i państwach obcych).

Odnosząc się zaś do wyżej wyinterpretowanych (domniemanych) hipotez badawczych, należy zauważyć, że nie mają one waloru bardzo odkrywczego. W praktyce i literaturze przedmiotu nie jest bowiem doniośle reprezentowany ewentualny pogląd przeciwny. Wydaje się, że dominujący jest właśnie pogląd wyrażony w tychże hipotezach.

W zakresie problemu badawczego i hipotez badawczych należy więc ostatecznie uznać, że Habilitantka zmierzała przede wszystkim do dobitnego potwierdzenia tez, które w literaturze bezpośrednio nie zostały wyrażone i uzasadnione. Okoliczność ta oczywiście nie umniejsza jakości naukowej rozprawy, ale też z pewnością jej istotnie jej nie podwyższa.

Habilitantka nie wskazała również wprost przyjętej w swoich badaniach metody badawczej, co zwłaszcza odnosi się do części „dogmatycznej”. W zakresie części „kryminologicznej” zgłosiła ona jedynie lakonicznie, że „Do analizy niektórych danych liczbowych uzyskanych w toku prowadzonych badań aktowych zastosowano także podstawowe metody statystyczne, [...]” (s. 16).

Stanowi to kolejną istotną ułomność ocenianej rozprawy habilitacyjnej. Przy czym, treść rozprawy prowadzi do wniosku, że w pierwszym zakresie Habilitantka zastosowała klasyczne metody interpretacji karnistycznej o charakterze dogmatycznym. W drugim zaś – również klasyczne kryminologiczne metody badawcze, oparte na statystyce.

W związku z powyższym należy stwierdzić, że w ocenianej pracy wskazano odpowiednio problem badawczy i cel pracy, jednak nie wskazano hipotez i metod badawczych, co generalnie obniża jej poziom naukowy w sposób zauważalny.

W tym miejscu należy podzielić się głębszą refleksją na temat ocenianej rozprawy, a mianowicie, że Habilitantka przyjęła sobie cel zbadania bardzo interesującego problemu społecznego. Punktem wyjścia dla prowadzonych przez Nią badań nie jest tutaj głównie przepis prawa, lecz określona patologia społeczna. Takie podejście do badań w rodzimej doktrynie prawa karnego (materialnego) jest bardzo rzadki, a tymczasem zasługuje on na duże uznanie. W rezultacie, Habilitantka zajmuje się w swojej rozprawie kwestią bardzo praktyczną i doniosłą społecznie. A z tego punktu widzenia, zgłoszone powyżej obniżenie waloru naukowego ma charakter właściwie formalny, a przez to – ostatecznie mało istotny. W przekonaniu autora niniejszej recenzji, lepiej bowiem zgłębiać problem społeczny bez nadmiernej dyscypliny naukowej, niż odwrotnie – zgłębiać problem teoretyczny w sposób warsztatowo wielce zdyscyplinowany (co charakteryzuje znaczną część współczesnych dzieł rodzimej literatury).

Znaczenie powyższej uwagi wzmacniają dodatkowo dwie ważne okoliczności.

Po pierwsze, recenzowana praca ma charakter pionierski. Do tej w rodzimej literaturze wyżej wskazany problem badawczy nie poddano odrębnej i gruntownej analizie. Z tego względu, oceniana praca, a co za tym idzie (w szczególności) – jej cel niewątpliwie mają charakter oryginalny. Jej oryginalność związana jest ponadto z kryminologicznym charakterem badań. Niestety mało jest w naszej nauce opraowań o takim charakterze.

Po drugie, rozprawa jest napisana z wielką pasją i znawstwem. Habilitantka wykazała się w niej żywym zainteresowaniem tematu oraz pogłębioną wiedzą. Wiedza ta obejmuje obowiązujące przepisy, historię (w zakresie tytułowym), a przede wszystkim stan prawny oraz dorobek obcojęzyczny.

W rezultacie, powstało dzieło bardzo ciekawe z poznawczego punktu widzenia, jak i również naukowo dojrzałe.

Wszystko to ostatecznie sprawia, że dokonany przez Habilitantkę wybór tematu, problemu badawczego oraz cel ocenianej pracy należy ocenić bardzo pozytywnie.

Podjęty problem badawczy poddano analizie w ramach sześciu rozdziałów merytorycznych rozważań. Już na wstępie należy wskazać, że Autorka niestety nie opatrzyła wszystkich rozdziałów we wstępy i zakończenia. Takie rozwiązanie generalnie pozwoliłoby za każdym razem zgłosić cząstkowy problem badawczy, wyjaśnić sposób i cel jego analizy oraz powiązać go z innymi problemami, a w szczególności hipotezami rozprawy. Brak tego rozwiązania nie tylko utrudnia śledzenie wywodów samej Autorki, lecz przede wszystkim najprawdopodobniej Jej samej utrudniało prowadzenie bardziej pogłębionej i spójnej analizy. Wskazaną ułomność w pewnej części niweluje fakt, że Habilitantka wprowadziła wstępne i podsumowujące wywody w dwóch ważniejszych rozdziałach rozprawy (tj. w drugim i trzecim).

W pierwszym rozdziale przedstawiono ogólnie zjawisko zgwałcenia w małżeństwie. Autorka skupiła się w tym zakresie na trzech zagadnieniach: charakterystyce fenomenu zgwałcenia w małżeństwie, fizycznych i psychicznych skutkach zgwałcenia w małżeństwie, społecznej percepcji zgwałcenia w małżeństwie oraz – w ramach podsumowania wywodów tego rozdziału – społecznej doniosłości problemu zgwałcenia w małżeństwie. Z rozdziału tego wynika, że zgwałcenie w małżeństwie dotyczy przede wszystkim żon i jest realnym oraz poważnym problemem społecznym, któremu zazwyczaj towarzyszą inne patologie „rodzinne”. Jest to przy tym patologia, którą trudno badać i zwalczać (zwłaszcza karnoprawnie) z uwagi na tzw. ciemną liczbę. Podstawową przeszkodą są tutaj jednak

uwarunkowania kulturowe, związane przede wszystkim z przedmiotowym traktowaniem kobiety.

W rozdziale drugim zreferowano problematykę zgwałcenia w małżeństwie w prawie wybranych państw oraz w prawie międzynarodowym. Podjęto tutaj sześć zagadnień. W pierwszej kolejności przedstawiono prawo anglosaskie (angielskie i amerykańskie), a na tej kanwie – wpływ teorii feministycznych na prawne ujęcia i dyskusję dotyczącą zgwałcenia w małżeństwie. Następnie przedstawiono stan prawny w omawianym zakresie w państwach tzw. Europy Łacińskiej (romański krąg kultury prawnej). W dalszej kolejności Autorka zreferowała problematykę zgwałcenia w małżeństwie w państwach Europy Środkowej i Wschodniej. Na końcu tego rozdziału przedstawiono tytułowy problem na przykładzie innych różnych państw (azjatyckich i afrykańskich), a następnie – w świetle prawa międzynarodowego. Powyższe rozważania pozwoliły Autorce na końcowe wskazanie czterech podstawowych modeli odpowiedzialności karnej za zgwałcenie w małżeństwie.

Problematyka ustawowego typu przestępstwa zgwałcenia w małżeństwie w aktualnym rodzimym prawie karnym jest przedmiotem rozdziału trzeciego. Tutaj Autorka przeprowadziła analizę ustawowych znamion typu czynu zabronionego z art. 197 KK, zgodnie z powszechnie przyjętym schematem interpretacji karnistycznej. Wskazane wywody poprzedzone są omówieniem kwestii wolności seksualnej małżonków (w ramach problematyki przedmiotu karnoprawnej ochrony), a następnie uzupełnione zagadnieniami wymiaru kary oraz zbiegu przepisów i przestępstw. W podsumowaniu tego rozdziału Habilitantka przede wszystkim wskazuje w szczególności na określone cechy obecnej regulacji pozwalające uznać jej niepełną adekwatność do faktycznych znamion zachowania sprowadzającego się do zgwałcenia w małżeństwie.

Wydaje się, że w tej części rozprawy jest to rozdział merytorycznie najważniejszy. Zawarta w nim analiza jest pogłębiona, rzetelna i interesująca. Habilitantka niewątpliwie opanowała w stopniu bardzo dobrym dogmatyczną interpretację karnistyczną. Lektura tego rozdziału wywołuje jednak dwie refleksje krytyczne, ważne dla całej rozprawy i całokształtu badań.

Po pierwsze, Autorka zdaje się unikać odpowiedzi na podstawowe pytanie dogmatyczne, a mianowicie – czy potrzebny jest w polskim prawie karnym szczególny typ czynu zabronionego (przestępstwa) zgwałcenia, a to z uwagi na specyfikę zgwałcenia małżeńskiego, a jeżeli tak – to jaki. Habilitantka zdaje się mieć odpowiedni materiał do odpowiedzi na to pytanie, a nawet do odpowiedzi tej się zbliża (zob. s. 233-234), ale ostatecznie jej nie udziela. Jest to tymczasem pytanie całkowicie uzasadnione, a to z uwagi na fakt, że sama Autorka

zauważa niejednokrotnie, że obecna treść art. 197 K.k. nie przystaje w pełni do specyfiki omawianej patologii, a z poprzedniego rozdziału wynika nawet wprost, że w innych krajach takie typy szczególne istnieją i są stosowane z powodzeniem. W tym zakresie Autorka mogłaby chociaż zasugerować jedno z czterech rozwiązań modelowych, które wytypowała w podsumowaniu rozdziału poprzedniego.

Po drugie, Habilitantka zdaje się pomijać kolejny ważny element tytułowego problemu badawczego, a mianowicie – szerszego spojrzenia na specyfikę zgwałcenia w małżeństwie, tj. ogólnie przez pryzmat relacji intymnych. Zgwałcenie w ramach istniejących relacji intymnych, np. w małżeństwie, w konkubinacie, w narzeczeństwie lub innych tego typu związkach emocjonalnych, zdaje się być istotą omawianego problemu badawczego. Autorka czasami wskazuje na konkubinat lub relację intymną, jednak bardzo ściśle trzyma się kwestii tylko małżeństwa. Można to tłumaczyć wyborem tematu rozprawy (badań). Karnista-badacz powinien jednak zauważyć, że taki temat jest istotny dla odpowiedzialności karnej z uwagi na właśnie relacje intymne. Owo „intymność” może wpływać na wypełnienie przez sprawcę znamion czynu zabronionego, jak również na jego bezprawność (jak?), czy też na zawinienie sprawcy (jak?), jak i na karę (jak?). Mówiąc krótko, spojrzenie na problem szerzej dawałoby znacznie ciekawszą perspektywę badawczą. Zamykanie tej perspektywy na małżeństwo (i związany z nią ściśle określony kontekst kulturowy) perspektywę tę niepotrzebnie ograniczało. Tym bardziej, że chodziło w istocie o nieznaczne zwiększenie pola badań. Ta krytyczna refleksja nie może jednak stanowić podstawy do sformułowania konkluzji o ewentualnej wadzie samej rozprawy. Można jedynie Habilitantce zasugerować dalszy tok Jej przyszłych badań na temacie, dla którego punktem wyjścia jest zgwałcenie w małżeństwie.

W kolejnym, czwartym rozdziale dokonano analizy wybranych problemów procesowych związanych ze zgwałceniem w małżeństwie, takich jak: właściwość rzeczowa sądu, tryb ścigania, prawo odmowy składania zeznań oraz prawo odmowy poddania się oględzinom i badaniom lekarskim, a to w zakresie specyfiki ścigania sprawców zgwałcenia małżonka.

W rozdziale piątym poddano ocenie prawne konsekwencje zgwałcenia małżeństwa w świetle przepisów innych działów rodzimego prawa. W szczególności omówiono tutaj kwestie: zakresu obowiązków małżeńskich w świetle prawa rodzinnego oraz cywilnoprawne skutku zgwałcenia małżonka, obowiązki małżonków i następstwa zgwałcenia w małżeństwie według prawa kanonicznego, jak i inne prawne konsekwencje zgwałcenia w małżeństwie. W podsumowaniu tego rozdziału Habilitantka wskazała na *spectrum* możliwych prawnych konsekwencji zgwałcenia w małżeństwie. W szczególności, na daleko idące cywilnoprawne osobiste i majątkowe konsekwencje zgwałcenia małżonka.

W ostatnim, szóstym rozdziale Autorka zajmuje się problematyką zgwałcenia w małżeństwie lub konkubinacie w świetle badań aktowych. W tej części rozprawy, jej tytułowe zagadnienie poddano analizie na płaszczyźnie kryminologicznej. Jest to rozdział najobszerniejszy i zajmuje niemal połowę całej rozprawy. Pozwala to stwierdzić, że Autorka rzeczywiście przeprowadziła rzetelne studium kryminologiczne, a odwołanie się do tego wątku w podtytule pracy (w przeciwieństwie do większości takich zabiegów w literaturze przedmiotu) jest w pełni uzasadnione. Na użytek wyjaśnienia podjętego problemu badawczego Habilitantka przeprowadziła badania aktowe obejmujące łącznie 669 spraw zarejestrowanych w jednostkach prokuratury w całej Polsce w latach 2006-2009. Sprawy karne dotyczące zgwałcenia w małżeństwie zbadano pod kątem: rozkładu liczbowego, postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania karnego, postanowienia o umorzeniu postępowania karnego oraz skierowania do sądu z aktem oskarżenia. W podsumowaniu sformułowano uwagi odnoszące się do specyfiki zgwałcenia w małżeństwie w praktyce organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Główną obserwacją jest wyraźna dysproporcja pomiędzy sprawami podejmowanymi przez organy ścigania, a wnoszonymi przez nie do sądu (w proporcji 3 do 1). Jak się okazuje, jest to spowodowane przede wszystkim pasywną postawą procesową pokrzywdzonego (małżonki).

Jak już wskazano powyżej, część kryminologiczna to prawie połowa całej rozprawy. Treść tej części obejmuje bardzo rzetelne i interesujące badania aktowe. Jej lektura prowadzi do wniosku, że z pożytkiem dla badań i pracy byłoby przeprowadzenie tych badań i umieszczenie ich jako pierwszej części rozprawy. W ten sposób można byłoby na bieżąco i według potrzeb badawczych odnosić prowadzoną analizę dogmatyczną do rzeczywistości (badań kryminologicznych), co niewątpliwie zwiększyłoby walor poznawczy (naukowy) tej części rozprawy.

Na końcu rozprawy, w ramach Wniosków końcowych, Habilitantka sformułowała szereg wniosków. W istocie jednak są to sprawozdawczo zebrane z poszczególnych rozdziałów ogólne podsumowania. Brakuje tutaj, sformułowanych wprost, odpowiednich postulatów (*de lege lata* i *de lege ferenda*). Szkoda naukowa jest tutaj podwójna, ponieważ sama rozprawa zawiera w pełni (co do ilości i jakości) odpowiedni materiał do sformułowania bardziej szczegółowego i krytycznego podsumowania, jak i sformułowania wielu konkretnych postulatów. W tym miejscu uwidacznia się właśnie brak hipotez badawczych na początku pracy. Odniesienie się do nich stanowiłoby właściwe podsumowanie.

Nie zmienia to jednak faktu, że treść tej ostatniej części rozprawy jest sformułowana prawidłowo i znajduje odzwierciedlenie w treści wszystkich merytorycznych rozdziałów.

W powyższy sposób, w ramach wszystkich wyżej wymienionych części pracy (a w szczególności merytorycznych rozdziałów) Habilitantka przeprowadziła zasadniczo kompletną analizę tytułowej tematyki.

Podział analizy na takie właśnie zagadnienia tematyczne, jak i w przyjętej objętości oraz kolejności uznać należy za trafny. W ten sposób analiza jest zasadniczo rzeczowa i pełna.

Można jednakże zgłosić uwagę polemiczną, cała materia rozprawy powinna być formalnie podzielona na dwie części: prawną i kryminologiczną. Ten zabieg byłby uzasadniony merytorycznie, jak i usuwałby rażącą dysproporcję pomiędzy kolejnymi rozdziałami, z których np. piąty ma tylko kilkanaście stron, a kolejny – szósty – aż ponad dwieście.

Wywody zawarte we wszystkich rozdziałach stoją na odpowiednim dla rozprawy habilitacyjnej poziomie merytorycznym. Trzeba dodać, że poziom ten jest wysoki. Habilitantka bardzo sprawie posługuje się językiem prawniczym i bardzo umiejętnie sformułuje i rozwiązuje problemy teoretyczne. Lektura rozprawy przekonuje wręcz o wysokiej erudycji naukowo-prawniczej Habilitantki, co stanowi dla całej Jej rozprawy i badań rzecz najważniejszą. Na szczególne uznanie zasługuje wyróżniająca się wiedza Autorki z zakresu prawa państw obcych i związana z nią umiejętność posługiwania się obcymi językami prawniczymi i prawnymi.

Raz jeszcze podkreślić tutaj należy „niedogmatyczne” („anglosaskie”) sformułowanie i rozwiązanie przedmiotu badań, które należy ocenić bardzo wysoko jako znacznie bardziej społecznie użyteczne, niż preferowane w naszej nauce „dogmatyczne” formy. Autorka niewątpliwie miała tutaj swoje wzory (choćby monografię pt.: *Rape in Marriage*, autorstwa D.E.H. Russell’a), jednak sama ujęła temat samodzielnie i oryginalnie.

W efekcie powstało bowiem dzieło bardzo ciekawe i jednocześnie nowatorskie.

Rozprawa jest napisana bardzo starannym i zrozumiałym językiem. Odpowiednio wykorzystano w niej właściwie dobrane i obszerne źródła, tj. ponad 350 publikacji naukowych, w znacznej części obcojęzycznych, oraz ponad 30 orzeczeń sądowych.

Rozprawa nie zawiera szczegółowych błędów merytorycznych wymagających zgłoszenia w recenzji.

Podstawową zaletą ocenianej rozprawy jest nowatorska i ważna praktycznie tematyka oraz bardzo dobra jej znajomość ze strony Autorki. W podjętej tematyce dr Aneta Michalska-Warias jest niewątpliwie wysoce kompetentna, czemu dała wyraz w ocenianej rozprawie. Jej wywody naukowe i konkluzje stoją na wysokim poziomie, są bardzo interesujące i zasługujące na pełną aprobatę. W podsumowaniu, rzecz dotyczy oryginalnego, ważnego i ciekawego problemu badawczego, który został zbadany kompetentnie, a przy tym z pasją.

Podstawową wadą recenzowanej rozprawy habilitacyjnej są zauważalne niedostatki warsztatowe i metodologiczne. W warstwie merytorycznej należy wskazać przede wszystkim brak hipotez badawczych oraz postulatów końcowych.

Odnotowane zalety znacznie jednak przewyższają wady. Dlatego recenzowana praca należy ostatecznie ocenić jednoznacznie pozytywnie.

Powyższe wywody prowadzą do ostatecznego wniosku, że przedstawiona (oceniana) praca może być uznana za znaczny wkład Habilitantki w rozwój nauk prawnych (dyscyplinie prawo), a w szczególności w rozwój nauk penalnych.

III. Ocena pozostałego dorobku naukowego

Na dorobek naukowy dr Anety Michalskiej-Warias składa się łącznie blisko 60 różnych publikacji, w tym 7 monografii (wszystkie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora, przy czym jedna z nich stanowi przeznaczoną do publikacji wersję rozprawy doktorskiej, a trzy to komentarze). Na dorobek ten składa się również 35 artykułów i rozdziałów w publikacjach monograficznych oraz 9 glos. Blisko 50 publikacji zostało przygotowanych i opublikowanych już po uzyskaniu przez Anetę Michalską-Warias stopnia naukowego doktora.

Wszystkie zgłoszone przez Habilitantkę publikacje poświęcone są szeroko rozumianemu prawu karnemu.

W podlegających recenzji publikacjach zauważalna jest różnorodność zainteresowań Habilitantki mieszcząca się w zakresie nauk penalnych. Zauważalne są tutaj przede wszystkim dwa główne nurty Jej zainteresowań: przestępstwo zgwałcenia oraz przestępczość zorganizowana. W tym przedmiocie dr Aneta Michalska-Warias jest w rodzimej doktrynie prawa karnego naukowcem niewątpliwie docenionym. Jednocześnie Habilitantka prowadzi badania kryminologiczne i jako kryminolog ujmuje zagadnienia prawa karnego w szerszej perspektywie. Samo zaś ujęcie przez Nią prawa karnego nie dotyczy tylko prawa karnego materialnego, lecz również procesowego i wykonawczego oraz nieletnich. Ta szczególna cecha Habilitantki jako badacza jest jej niewątpliwa zaletą i znacznie podnosi poziom naukowy jej badań.

Uwagę zwraca również znaczący dorobek naukowy Habilitantki w postaci licznych (uwzględniając kolejne wydania) komentarzy do różnych przepisów karnych. Są to przy tym opracowania ściśle korespondujące z Jej głównymi zainteresowaniami naukowymi. Komentarze te zasługują na wysoką ocenę.

Poza wyżej już ocenioną rozprawą habilitacyjną, Habilitantka opublikowała trzy klasyczne monografie naukowe: „Przestępczość zorganizowana i prawnokarne formy jej

przeciwdziałania” (Lublin 2006, ss. 480), „Zwalczanie zorganizowanych form przestępczości w prawie karnym obowiązującym na ziemiach polskich w XIX i XX wieku” (Lublin 2008, ss. 168) oraz „Odstąpienie od wymierzenia kary w świetle statystyk sądowych i badań aktowych” (Lublin 2013, ss. 96). Naukowy poziom tych monografii zasługuje na jednoznacznie pozytywną ocenę.

Na dorobek naukowy dr Anny Michalskiej-Warias składają się publikacje napisane bez wyjątków starannym i zrozumiałym językiem, przy bardzo dobrym wykorzystaniu źródeł prowadzonych badań. Warto również podkreślić, że poziom merytoryczny wszystkich tych publikacji jest zbliżony (wysoki).

Habilitationka bardzo dobrze zna i posługuje się fachową literaturą anglojęzyczną, wykorzystując w ten sposób posiadane wyższe wykształcenie anglisty.

Lektura omawianego dorobku Habilitationki pozwala stwierdzić, że w swojej pracy badawczej prezentuje ona generalnie krytyczny, choć wyważony stosunek do obowiązującego porządku prawnego w zakresie, którym się zajmuje. Prowadzone przez Nią analizy prawne cechuje interesujący i twórczy dobór problemów badawczych przy wysoce umiejętnym ich zrelacjonowaniu i rozwiązywaniu.

Przedstawione przez dr Anetę Michalską-Warias do oceny publikacje świadczą o tym, że z pewnością jest Ona samodzielnym naukowcem podejmującym nietuzinkowe problemy i rozwiązującym je w sposób twórczy.

Dr Aneta Michalska-Warias wykazuje się również intensywną i zasługującą na uwagę aktywnością naukową na polu współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj odbyte przez Nią stypendium Instytutu Maxa Plancka (w Instytucie Międzynarodowego i Zagranicznego Prawa Karnego we Fryburgu Bryzgowijskim, RFN).

Habilitationka uczestniczyła łącznie w blisko 60 konferencjach naukowych, dotyczących szeroko rozumianego prawa karnego. Wielokrotnie występowała w charakterze referenta, często też brała udział w konferencyjnych dyskusjach. Między innymi z tego względu jest ona osobą rozpoznawaną i cenioną w środowisku naukowym (karnistów).

Powyższe przejawy aktywności naukowej, tak pod względem ilościowym, jak i jakościowym należy ocenić jednoznacznie pozytywnie. Dorobek Habilitationki, szczególnie na polu badań problematyki karalnego zgwałcenia i przestępczości zorganizowanej jest dostrzegalny i ważny na gruncie rodzimej doktryny.

Dr Aneta Michalska-Warias wykazuje się również znaczącymi osiągnięciami dydaktycznymi i w zakresie popularyzacji nauki (Załącznik nr 7 wniosku). Prowadzi zajęcia

akademickie z prawa karnego, prawa wykroczeń, kryminologii, resocjalizacji i mediacji oraz inne. Wypromowała do tej pory łącznie 47 prac licencjackich i 46 prac magisterskich. Jest aktywna w pracach uniwersyteckich (UMCS w Lublinie).

Powyższe rozważania uprawniają do sformułowania końcowego wniosku, że dr Aneta Michalska-Warias wykazuje się istotną aktywnością naukową w dziedzinie nauk prawnych, a w szczególności nauk penalnych.

IV. Podsumowanie

W podsumowaniu oceny rozprawy habilitacyjnej oraz dorobku naukowego dr Anety Michalskiej-Warias, należy jednoznacznie stwierdzić, że – w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki - osiągnięcia naukowe dr Anety Michalskiej-Warias, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowią znaczny wkład tej Autorki w rozwój nauk prawnych (dyscyplinie prawo) oraz, że dr Aneta Michalska-Warias wykazuje się istotną aktywnością naukową w dziedzinie nauk prawnych.

Powyższa ocena w szczególności uprawnia stwierdzenie, że Habilitantka powinna zostać dopuszczona do dalszych czynności niniejszego przewodu habilitacyjnego.

Robert Zawłocki